

GROB KASNOG BRONČANOG DOBA IZ LEPOGLAVE

UDK 903.5.62 (497.5) "6377"

Primljeno/Received: 2003. 05. 19

Prihvaćeno/Accepted: 2003. 09. 15.

Marina Šimek
HR 42000 Varaždin
Gradski muzej
Strossmayerovo šetalište 7

Početkom 1999. god. u Lepoglavi je kod građevinskih radova slučajno pronađen žarni grob. Zahvaljujući nalazniku Ivanu Kolenku žara je pohranjena u varaždinskom muzeju, a karakteristike ukopa mogu se rekonstruirati s priličnom vjerojatnošću. Tipološke osobitosti keramičke žare i zdjele koja je služila kao poklopac svrstavaju ovaj grob u ranu fazu kulture polja sa žarama, odnosno u grupu Virovitica. Provedena je i antropološka analiza sadržaja žare pa su time dobiveni dopunski podaci o grobu koji upozorava na dosad nepoznatu nekropolu kasnog brončanog doba.

Ključne riječi: Lepoglava, žarni grob, kasno brončano doba, kultura polja sa žarama, grupa Virovitica

Uvod

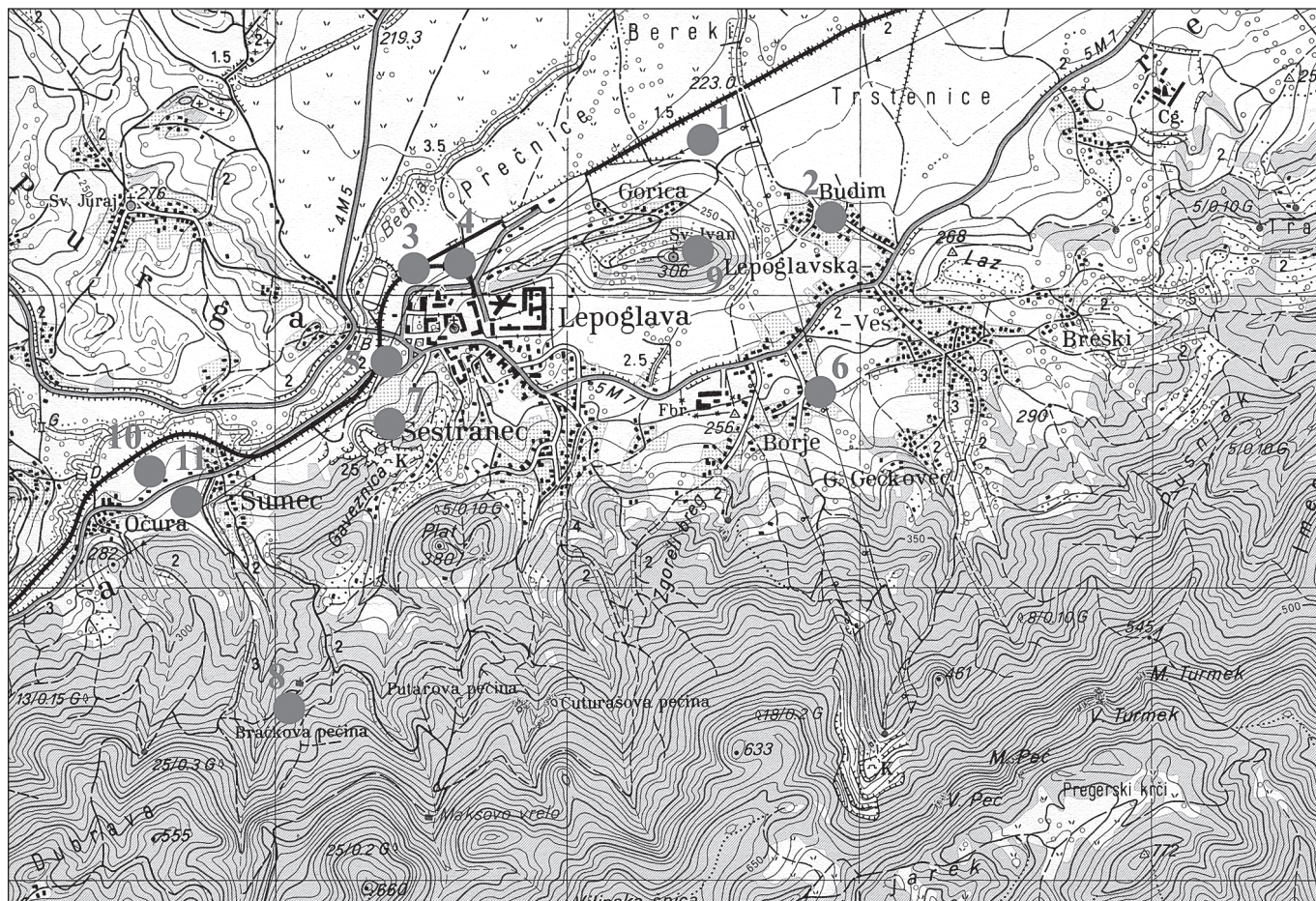
Prilikom građevinskih radova u sjevernom dijelu Lepoglave naišao je Ivan Kolenko iz Vulišince u veljači 1999. g. na keramičku posudu koju je pažljivo iskopao i pohranio te o nalazu obavijestio Arheološki odjel Gradskog muzeja Varaždin¹. Iako je iskop uz temelj nove kuće radio u nepovoljnim, zimskim uvjetima, ipak je, nakon što je uočio keramičku posudu, nalaz uspio grubo očistiti, fiksirati raspucanu žaru, izvaditi ju iz zemlje bez novih oštećenja te ju zajedno s njenim nedirnutim sadržajem pohraniti na sigurnom mjestu. Pretpostavljajući da je otkrio vrlo stari nalaz - možda grob, nalaznik je obratio pažnju i na ostale osobitosti u iskopu. Tako zahvaljujući raspoloživim podacima možemo rekonstruirati izgled grobne jame.

O nalazu

Mjesto nalaza do sada nije bilo registrirano kao arheološki lokalitet. Radi se o nizinskom predjelu zvanom Trstenice sjeverno i istočno od brda Gorice koje kao najmarkantnija točka aps. vis. od 306 m dominira širim prostorom Lepoglave (karta 1). Nizinom protječu dva usporedna vodotoka: Bednja i sjeverno od nje potok Kamenica. S ovog prostranog nizinskog, a ranije i vlažnog, podvodnog područja sve do najnovijeg vremena nisu bili poznati arheološki nalazi. Kao znatno pogodniji položaji za naseljavanje isticali su se povišeni tereni u sklopu prvih obronaka Ivančice koja lepoglavsku kotlinu zatvara sa zapada, juga i jugoistoka, kao i povišene terase sjeverno od Bednje i Kamenice. I razmještaj evidentiranih arheoloških nalaza s ovog

---

¹ Svi mi koji smo jednom kročili u tokove arheologije s radošću ostajemo u njenim nepredvidivim brzacima i strujama. Kako u njima pronaći ljepotu otkrivanja i spoznavanja znaju samo oni koji su imali dobrog učitelja. Neka ovaj skromni prilog, nova kockica u mozaiku prapovijesti varaždinskog kraja, bude riječ zahvale dobrom učitelju — profesorici dr. Nives Majnarić-Pandžić.

Karta 1 arheološki nalazi i nalazišta na području Lepoglave : 1- žarni grob; 2- antički novac (vjerojatno skupni nalaz); 3- kamena sjekira; 4- skeletni grob s priložima (narukvica i dvije igle, zagubljeno); 5- brončani srp sa jezičcem za nasad; 6- brončana šuplja sjekira; 7- naselje kasnog brončanog doba-prijelaz na starije željezno doba, uništeno; 8-keramika kasnog brončanog doba i antike; 9- kasnosrednjovjekovna utvrda; 10- bakrena sjekira; 11- brončana sjekira.

Map 1 archaeological finds and sites in the area of Lepoglava: 1. urn grave; 2. Roman coins (probably depot); 3. stone axe; 4. skeletal grave with grave goods (bracelet and two pins — lost); 5. bronze flange-hilted sickle; 6. bronze socketed axe; 7. settlement of the Late Bronze Age and transition to the Early Iron Age — destroyed; 8. pottery (the Late Bronze Age and Roman period); 9. late medieval fortress; 10. copper axe; 11. bronze axe.

područja pokazuje da ih većina potječe s brežuljkasto – brdovitim položaja (Šimek 1997), dok je u riječnoj nizini zabilježen samo nalaz groba o kojemu je ovdje riječ (karta 1). No, treba spomenuti, da je uže područje ovog nalaza ipak za 2 do 4 m blago uzdignuto od šireg okolnog terena (sl. 1). Iako ova visinska razlika nije znatna, ona je možda ipak bila odlučujuća kod odabira mjesta za ukop, naravno uz pretpostavku da su u kasno brončano doba reljefne osobitosti krajolika bile slične današnjima.

Već je spomenuto da je grob, odnosno keramičku žaru Ivan Kolenko otkrio kod radova na iskopu uz temelj svoje kuće. Zahvaljujući svijesti i pažnji nalaznika žara je izvađena iz zemlje u stanju u kakvom je i nađena, zajedno sa sadržajem i bez naknadnih oštećenja. I kod preuzimanja nalaza moglo se ustanoviti da ispuna posude nije dirana, što je naravno kasnije, kod laboratorijske obrade nalaza omogućilo kompletiranje

podataka o načinu sahranjivanja i pokojniku. Vrlo su vrijedni i podaci koje je registrirao nalaznik, a koje svakako možemo smatrati vjerodostojnima za rekonstrukciju načina ukopavanja. Gornji dio grobne jame ispunjene tamnom zemljom s paljevinom dobro se razlikovao od okolnog žučkastog tla. Vrh grobne jame zabilježen je na dubini od 120 cm. U tamnoj zemlji s paljevinom nađena je okomito postavljena žara bez ikakvih drugih priloga. Grobna jama kružnog oblika imala je promjer od cca 60 cm što znači da je bila malo šira od žare (širina žare s ručkama je 30 cm). Podaci o dubini ukopa i izgledu donjeg dijela grobne jame nisu poznati.

Ubrzo nakon preuzimanja posude provedena je u laboratoriju Odsjeka za arheologiju HAZU detaljna analiza njenog sadržaja, kako bi se utvrdilo porijeklo eventualnog osteološkog materijala te ukoliko on postoji i starost osobe ili osoba iz uzorka². Više od tristo

² Analizu je od 12. do 15. 03. 1999.g. proveo dr. Mario Šlaus pa mu na ovom mjestu još jednom najljepše zahvaljujem.

Sl. 1 Lepoglavska kotlina, u pozadini brdo Gorica i označeno mjesto nalaza groba (foto: M. Šimek)

Fig. 1 The Valley of Lepoglava, the hill Gorica in the background with marked location of the grave (photo by M. Šimek)

sitnih fragmenata spaljenih ljudskih kostiju nađeno je u tamnosmeđoj zemlji s komadićima ugljena u donjoj trećini posude. Osteološki materijal bio je prekriven slojem sterilne zemlje, a pri vrhu su nađeni fragmenti još jedne posude. Položaj ulomaka ukazivao je da pripadaju posudi koja je tijekom grobnog rituala stavljena na otvor žare pa je, dakle, bila u funkciji poklopca. Ovim su dobiveni novi podaci o inventaru groba iz Lepoglave te se u radionici varaždinskog muzeja ubrzo prišlo i restauriranju obiju posuda.

1. Keramička trbušasta žara (sl. 2) ima širok vrat koji je na prijelazu u rame naznačen blago udubljenom linijom. Rub otvora je horizontalan. Na truhu su dvije široke, trakaste ručke i između njih po dva bradavičasta izbočenja koja su aplicirana na stijenku. Dno je ravno i relativno usko. Keramika je loše kvalitete, nezaglađene površine i slabo pečena pa je po svoj prilici rađena upravo kao grobna keramika. Boja žare je 5YR 4/3 (reddish brown)³.

Dimenzije su: visina 22 cm, širina trbuha s ručkama 30 cm, promjer oboda 20 cm.

2. Keramička duboka zdjela bikoničnog trbuha s naglašenim bridom (sl. 3) ima ljevkastu vrat i rub jako izvijen prema van. Dno zdjele je usko i malo

izvučeno. Prema kvaliteti izrade i pečenja gotovo je sigurno da je i zdjela, jednako kao i žara, izrađena upravo za potrebe ukopa. Boja je 10YR 4/2 (dark grayish brown).

Dimenzije zdjele su: visina 10 cm, promjer trbuha 18,5 cm, promjer otvora 23 cm.

Zdjela je restaurirana prema sačuvanim fragmentima koji čine nešto manje od 50 % cijele posude. Na originalnom dijelu nema eventualne ručke niti njenih ostataka, ali se ipak ne može sa sigurnošću tvrditi da ona prvobitno nije postojala. Možda se nalazila upravo na dijelu koji nije sačuvan.

Kod analize ovog grobnog nalaza pomislili smo i na mogućnost da je kao poklopac žare mogao služiti samo fragment zdjele. Međutim, veličina sačuvanog originalnog dijela je takva da on nikako ne bi mogao prekriti široki otvor žare. Stoga je ova pretpostavka odbačena i kao najvjerojatnija rekonstrukcija groba nameće se ova: okrugla grobna jama, malo veća od žare koja će u nju biti stavljena, ukopana je u zdravicu. U jamu je položena urna sa spaljenim ostacima pokojnika i garom te poklopljena zdjelom (sl. 4). Grobna jama je zapunjena garom i pepelom, a u

³ Munsell soil color charts, ed. 1990

Sl. 2 Žara iz Lepoglave (foto: B. Šimek)
Fig. 2 Urn from Lepoglava (photo by B. Šimek)

svom gornjem dijelu možda i zemljom od iskopa na što bi ukazivala sterilna zemlja nađena u žari prilikom analize sadržaja. Drugih priloga u ovom grobu nije bilo.

Osteološka analiza

Na temelju provedene analize zaključeno je sljedeće: «U analiziranom uzorku prisutni su ostaci jedne osobe – odrasle žene koja je u trenutku smrti najvjerojatnije imala između 45 i 60 godina. Široki preaurikularni sulkus na desnoj zdjelici pokazuje kako se najvjerojatnije radi o višerotkinji, a razvijeno nuchalno područje na zatiljnoj kosti upućuje na moguće habitualno nošenje tereta na glavi.»⁴

Atribucija nalaza

Karakteristike grobnog rituala i tipološke osobitosti keramike opredjeljuju žarni grob iz Lepoglave u kasno brončano doba i to u I. fazu kulture polja sa žarama

Sl. 3 Zdjela iz žarnog groba (foto: B. Šimek)
Fig. 3 Bowl from the urn grave (photo by B. Šimek)

(Vinski-Gasparini 1973: 37 i d.). Nakon što su u sjevernoj Hrvatskoj, a zahvaljujući istraživanjima nekropole u Sirovoj Kataleni te rubnog dijela groblja u Virovitici, poblize određeni grobni ritus i grobni inventar najstarije faze kulture polja sa žarama, odnosno njene grupe Virovitica (Vinski-Gasparini 1983: 551 i d.), zaredali su nalazi s istraženih lokaliteta, a koji su upotpunili sliku ove kulturne grupe. Zbog potrebe da nalaz iz Lepoglave usporedimo s drugim sličnim grobovima, na ovome mjestu prije svega spominjemo nekropolu na položaju Rakitovac u Drljanovcu te oštećene grobove iz Male Pupelice (Majnarić-Pandžić 1988), deset grobova istraženih na lokalitetu Draščica u selu Moravče (Sokol 1996), a na susjednom sjevernom području tri groba iz Ptuja pripisana virovitičkoj grupi (Jevremov 1989). I u inventaru obližnjih slovenskih naselja u Ptuju Rabelčja vas te u Dolnjem Lakošu – Oloris nalazimo posude kakve su poznate iz inventara virovitičke grupe pa su stoga i ova dva naseobinska kompleksa na temelju dosadašnjih istraživanja pripisana ovoj kulturnoj grupi (Strmčnik-Gulič 1989; Jevremov 1989).

⁴ Izvješće M. Šlause o rezultatima analize osteološkog materijala iz urne s nalazišta Lepoglava, arhiva Arheološkog odjela GMV

Sl. 4 Rekonstrukcija položaja žare i zdjele (foto: B. Šimek)
Fig. 4 Reconstruction of position of the bowl and the urn
(photo by B. Šimek)

Na temelju općih karakteristika grobnih posuda iz Lepoglave, ali i načina ukopa možemo naš grob svrstati među nekropole najranije faze kulture polja sa žarama, odnosno njezine grupe Virovitica. Uspoređujući žaru iz Lepoglave sa sličnim nalazima na prostoru sjeverozapadne Hrvatske, srodnosti u profilaciji nalazimo u grobovima 2, 6 i 11 iz Drljanovca (Majnarić-Pandžić 1988: T.I:1; T. IV:1; ISTA 1994, T.I: 2) uz opasku da naša urna ima dvije trakaste ručke za razliku od žara iz Drljanovca kod kojih se u pravilu javljaju jezičaste ručke. Upravo slične, iako ne iste ručke približavaju naš nalaz primjercima iz nekropole u Virovitici, osobito žari iz groba 1 i groba 2 te posudama iz uništenih grobova (Vinski-Gasparini 1973: T.7:2; T. 8:1; T.11:2,3). Uz izrazite sličnost koje postoje i s nalazima iz groblja u Moravču (npr. Sokol 1996: sl.8,3 ; sl.12, 2), kod nekih oblikovnih detalja uočavaju se i određene razlike. Ovo se prije svega odnosi na modeliranje širokih bradavičastih ispupčenja, koja su na nekim posudama iz Moravča okružena plitkim žlijebom (Isti 1996: sl.5, 2; sl.12, 2) što na našoj žari nije slučaj.

I oblik bikonične zdjele širokog izvijenog oboda čest je u inventaru najstarije faze kulture polja sa žarama. Takvu zdjelu ili njoj sličnu kupu, ponekad s ručkom ispod oboda, nalazimo unutar virovitičke skupine u samoj Virovitici (Vinski-Gasparini 1973: T.8:2,9; T.9:3),

a varijantu slične profilacije, ali na nozi i u grobu 5 iz Drljanovca (Majnarić-Pandžić 1988: T.II.1).

Iako je inventar groba iz Lepoglave vrlo skroman, ipak ga na temelju usporedbe možemo opredijeliti u najstariju fazu kulture polja sa žarama te pripisati njenoj virovitičkoj skupini odnosno 13. st. pr. Kr.

Grob iz Lepoglave za sada je tek drugi grob kulture polja sa žarama na širem varaždinskom području. Osim ovoga poznat je, također slučajno otkriven, žarni grob iz Martijanca s položaja Žgališće, datiran u fazu II (Vinski-Gasparini 1973: T. 25:5-9).

Nalaz groba na položaju Trstenice u Lepoglavi vrlo vjerojatno markira nekropolu u blizini koje treba pretpostaviti i istovremeno naselje. Kao najpovoljnija lokacija za podizanje naselja nameće se brdo Gorica, neposredno južno od Trstenice. Međutim, do sada s ovog položaja ne postoje nikakvi nalazi koji bi potvrdili ovu pretpostavku, što međutim ne mora značiti da naseobinski kompleks ovdje stvarno nije postojao. Poznato je da se na Gorici (karta 1) u kasnom srednjem vijeku nalazila utvrda Lepoglava (Šimek 1997: br. 344) pa nije isključeno da je prilikom gradnje fortifikacije na vrhu uništeno kasnobrončanodobno naselje. Naravno, ovo su samo pretpostavke koje će možda jednom biti i potvrđene.

U blizini položaja Trstenice, na strmom brdu poznatom pod nazivom Kameni Vrh (karta 1) nalazilo se visinsko naselje o izgledu i organizaciji kojega nema nikakvih podataka, jer je uništeno eksploatacijom kamena pedesetih godina prošlog stoljeća. Arheološki nalazi prikupljeni među kamenim materijalom pokazuju pripadnost kasnoj fazi kulture polja sa žarama i početku starijeg željeznog doba (Šimek 1985), pa dakle pretpostavljena nekropola i naselje na Kamenom Vrh u ne pripadaju istom vremenu.

Zaključak

Prvi nalaz žarnog groba s lepoglavskog područja otvara problem naseljenosti ovoga kraja kroz ranu fazu kulture polja sa žarama, a uz to se svakako vežu i pitanja o veličini i organizaciji nekropole te o trajanju njenog korištenja. Sva ova pitanja za sada su bez odgovora, no zahvaljujući sretnoj slučajnosti i prikupljenim podacima o grobu ipak možemo na arheološku kartu Lepoglave i okolice ucrtati i prvi grob najstarije faze kulture polja sa žarama grupe Virovitica. Ovim nalazom upotpunjuje se i karta nalazišta virovitičke grupe panonsko-podunavske regije čime smo sjeverozapadnom području rasprostiranja grupe na tlu Hrvatske uz Vindiju dodali i nalazište Lepoglavu. Po svemu sudeći grob iz Lepoglave uklapa se grobnim ritusom i karakteristikama keramičkog materijala u opću sliku poznatih nekropola u Virovitici, Sirovoj Kataleni, Drljanovcu, Maloj Pupelici i Moravču. Određene, možda i lokalne razlike u keramičkoj građi navedenih nekropola ipak postoje, ali one nisu znatne pa je i slika poznatog inventara virovitičke grupe uglavnom ujednačena.

POPIS LITERATURE

- Jevremov 1989 B. Jevremov: Grobovi z začetka kulture žarnih grobišč iz Ptuja. *Arheološki vestnik* 39-40 (za 1988-1989.), Ljubljana 1989, 171-180
- Majnarić-Pandžić 1988 N. Majnarić-Pandžić: Prilog poznavanju kasnog bronzanog doba u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. *Arheološki radovi i rasprave* 11 (za 1988.g.), Zagreb 1989, 9-27
- Majnarić-Pandžić 1994 N. Majnarić-Pandžić: Novi kasnobrončanodobni grobovi iz Drljanovca kod Nove Rače. *Bjelovarski zbornik* 4-5, Bjelovar 1994, 43-56
- Sokol 1996 V. Sokol: Nekropola kulture žarnih polja u Moravču kod Sesveta. *Arheološka istraživanja u Zagrebu i zagrebačkoj regiji i arheologija i obnova. Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 17, Zagreb 1996, 29-57
- Strmčnik-Gulič 1989 M. Strmčnik-Gulič: Bronastodobni naselitveni kompleks v Rabelčji vasi na Ptuju. *Arheološki vestnik* 39-40 (za 1988-1989.), Ljubljana 1989, 147-170
- Šimek 1985 M. Šimek: Kameni Vrh. *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin* 7, Varaždin 1985, 49-79
- Šimek 1997 M. Šimek: Županija varaždinska - lok. br. 342 - 347. U: *Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske, drugo dopunjeno izdanje*, Bjelovar 1997.
- Vinski-Gasparini 1973 K. Vinski-Gasparini: *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*. Zadar 1973.
- Vinski-Gasparini 1983 K. Vinski-Gasparini: *Kultura polja sa žarama sa svojim grupama. Virovitička grupa. U: Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, Bronzano doba*. Sarajevo 1983, 551-556

SUMMARY

THE LATE BRONZE AGE GRAVE FROM LEPOGLAVA

Key words: Lepoglava, urn grave, the Late Bronze Age, the Urnfield Culture, the Virovitica Group.

In 1999, an urn grave was discovered by chance at the site Trstenica in Lepoglava near Varaždin. Since it was preserved thanks to the care of the finder, we were able to immediately perform the analysis of the pottery urn contents that gave interesting results. Pottery fragments found inside the urn belonged to the bowl that probably served as the urn lid. Small fragments of burned human bones were at the bottom of the urn. They belong to the woman who was 45-60 years old when she died. She probably had more than one child, and developed nuchal area of the occipital bone suggest that she habitually carried weight on her head.

After both pottery vessels were restored, we were also able to reconstruct their original position in the grave: pottery urn with bones of the deceased was covered with deep bowl and put into the circular grave pit with diameter of about 60 cm that was dug into the sterile soil. The founder noticed the grave pit at the depth of 120 cm. After the urn was set into the pit, it was covered with remains of pyre and ashes, and the upper part of the pit was probably

filled with the earth that remained from dugout. There were no other grave goods. Based on the burial ritual and typological characteristics of the urn and bowl, the grave is attributed to the oldest phase of the Urnfield Culture, that is to the Virovitica Cultural Group that lasted through Br D period. In terms of absolute chronology this grave belongs to the 13th century BC, just like graveyards discovered in Virovitica, Sirova Katalena, Drljanovac, Mala Pupelica and Moravče.

The discovery of this grave, that probably suggests the whole necropolis on the same location, raises the question of the location of the settlement from the same period. The Late Bronze Age settlement located southeast from Lepoglava, on the site Kameni Vrh, was destroyed by quarrying in the middle of the last century. Few finds from that site are kept in the museum in Varaždin. However, that material is dated into the late phase of the Urnfield Culture and the transition to the Early Iron Age, and therefore does not belong to the same period as the discovered grave. Good location for the settlement would be the hill Gorica in immediate vicinity of the grave. However, no finds have been recovered from that site that would confirm the suggested location of the settlement.

Translated by H. Potreblica